

rostra economica amstelodamensia

Verrijn Stuart-nummer

*Let eens op hoezeer
Heineken Bier statistische en
statische Nederlanders tot
een dynamisch leven wekt!*

Elk figuurtje stelt een enorm aantal bierdrinkers voor.

maandblad van de studieverenigingen der economische faculteiten van de
universiteit van amsterdam — van de vrije universiteit

14e jaargang

april 1965

Amsterdamsche Bank en Rotterdam-
sche Bank zijn thans samen één concern.
Wat betekent deze fusie voor u? Ver-
meerdering van know-how, versterking
van specialistische kennis, uitbreiding
van het aantal kantoren. De ervaring
van twee grote banken is gebundeld
en staat tot uw beschikking.
De persoonlijke service blijft gehand-
haafd. Overal op de kantoren in den
lande treft u hetzelfde dienstbetoon en
dezelfde individuele aandacht.

AMSTERDAM- ROTTERDAM BANK

rostra economica amstelodamensia

maandblad van de studieverenigingen der economische faculteiten
van de universiteit van amsterdam en de vrije universiteit

Directeuren:

L. G. M. R. Geeris, J. F. W. Ober

Redactie:

H. G. Eijgenhuijsen, M. Fase, V. Halberstadt, S. Huisman, B. F. van Ittersum,
D. Meys, P. Stek

Redactie-adres:

D. Meys, P. C. Hoofdstraat 26¹

Voor advertenties:

J. F. W. Ober, Westermarkt 16, kamer 65

Inhoud van dit nummer:

Redactie	Bij een afscheid	2
Prof. Dr C. Goedhart	Iets over G. M. Verrijn Stuart als geldtheoreticus	3
Prof. Mr A. M. de Jong	De Gulden en het goud in de jaren 1930-1936	7
Drs. S. Schöndorff	Collage	12
Prof. Dr J. Tinbergen	Is Betalingsbalansevenwicht eigenlijk wel gewenst?	13
Prof. Dr F. de Roos	Technische ontwikkeling en betalingsbalans	16
Prof. Dr C. D. Jongman	Keert de gouden standaard terug!	20
Prof. Dr J. Wisselink	De Nederlandse textielindustrie in een volledig geïntegreerde EEG	22
	Een Collegebloempje	24
Drs C. A. Klaasse	Het Liquiditeitsvraagstuk van de handelsbanken	25
Drs D. Roemers	Farewell to Arms	28
	Lijst van geslaagden G.U.	30

Amsterdam, 2 april 1965.

„Bij een afscheid“

Hooggeleerde Verrijn Stuart,

Het gebeurt niet vaak dat de redactie van Rostra Economica de gelegenheid heeft een hoogleraar uit te luiden. Redakteuren komen en gaan. Bij professoren is het va et vient aanmerkelijk geringer. Het tekort aan routine in het schrijven van een professorale uitluiding, dat hieruit voorspruit, voelen we toch niet als een bezwaar om voor U een passend afscheidswaord te schrijven. Dat U als extra ordinarius bent opgetreden, heeft U er niet van weerhouden een buitengewoon hoogleraar te zijn. Helaas bracht Uw leeropdracht U slechts in aanraking met die doctoraalstudenten, die het er voor over hadden 's morgens vroeg of 's avonds na sluitingstijd van de bank, zich naar De Poort te spoeden. Sommige Rostra-redakteuren bewaren bovendien de aangenaamste herinneringen aan Uw privatissima, waar zij rijkelijc hebben kunnen profiteren van Uw kennis, ervaring en Amstel-Gold.

Uw veelzijdigheid manifesteerde zich niet alleen in de kleurrijke jaarverslagen van talloze open N.V.'s, maar bovenal in het economisch-politieke leven van Nederland en „die andere Vijf“. Uw pluriformiteit hopen wij enigermate te benaderen met de verschillende bijdragen, die in dit „Verrijn Stuart-nummer“ zijn opgenomen. Moge de inhoud van dit nummer een zwakke afspiegeling zijn van Uw wetenschappelijke belangstelling en maatschappelijke aktiviteit.

Redactie.

Iets over G. M. Verrijn-Stuart

als geldtheoreticus

Prof. Dr. C. Goedhart

De redactie van dit blad heeft gedaan wat de goede student betaamt: van een hoogleraar het onmogelijke vergen. In circa 800 woorden een beeld schetsen van G. M. Verrijn Stuart als theoreticus is een onuitvoerbare heksentoer. Ik veroorloof mij daarom enkele al te vluchtige schets-tekeningen om enigszins te doen uitkomen hoe een economist van een, althans in leeftijd, jongere generatie aankijkt tegen het theoretische werk van de vaderlijke vriend, die ik nu maar verder aanduid als GM; dit laatste in overeenstemming met zijn voorkeur voor beperking van de symbolentaal tot kernachtige lettercombinaties. Volgaarne aanvaard ik het risico, door GM te worden uitgenodigd voor een pittige discussie over onvolkomenheden in mijn visie; met zeer vele anderen zal het mij een waar genoegen zijn nog vele jaren met hem te debatteren.

„Wij staan allen op elkaanders schouders en ook onder wat thans als hoogste wijsheid wordt aangediend, zal wel allerlei schuilen, waarnaar later niet meer wordt omgekeken“, schreef GM eens.¹⁾ GM leert ons bij voortduring, hoe wij op elkaars schouders moeten staan: lering trekkend uit het theoretische arsenaal van voorgangers, maar tegelijkertijd uitermate kritisch jegens alle „conventional wisdom“ en daarmee ook kritisch tegenover zichzelf. Toetssteen voor de waarde van de theoretische analyse is voor hem kennelijk de operationele bruikbaarheid van de theorie. GM is er de man niet naar, de economische wetenschap te beoefenen als pure denksport met abstracte modellen die niet van deze wereld zijn. De sleutel tot de aantrekkingskracht van zijn theoretische aanpak dunkt mij hierin te vinden, dat de abstracte denkschema's telkens weer worden gehanteerd als instrumentele stileringen met een zodanig werkelijkheidsgehalte, dat zij niet alleen inzicht verschaffen in het economische gebeuren, maar tevens toetssteen kunnen zijn bij de oordeelsvorming over het beleid. Als helaas weinig anderen heden ten dage verstaat GM daarbij de kunst van de synthese van economie en belletrie. Beeldend vermogen en zeggingskracht stempelen zijn werk tot een voorbeeld van de blijvende waarde van de „literaire economie“, die de symbolentaal geenszins schuwt maar deze weet te integreren in de verbale vormgeving als enig menselijk communicatiemiddel dat waarlijk inzicht weet te brengen.

Openheid en beweeglijkheid van geest zijn GM in zodanige mate ten deel gevallen, dat hij zijn analytisch vermogen op zeer uiteenlopende terreinen der economische problematiek demonstreert. Over bijv. energiebeleid en vervoerstarieven debatteert en schrijft hij met even veel verve

---

¹⁾ De Economist, jubileumnummer 1852-1952, blz. 901

als over geldtheorie, conjunctuurpolitiek, internationale betrekkingen en vele andere zaken meer. Zijn grote liefde, de geldtheorie, is hij intussen steeds trouw gebleven sinds hij in de jaren 1918-1919 met baanbrekende publikaties, o.m. zijn proefschrift, als theoreticus in de openbaarheid trad. Iets van de wijze van aanpak en van de kritische zin van GM laat zich daarom wel het beste illustreren aan een oppervlakkige schets van de evolutie van zijn geldtheoretische denkbeelden, die telkens weer het speuren naar een operationele „maatstaf voor de geldvoorziening” tot centraal thema hebben.

Van huis uit, d.w.z. van zijn vader prof. C. A. Verrijn Stuart en diens inspiratoren, kreeg GM een voorliefde mee voor een a-metallistische benadering van de theorie die zich bezighoudt met de merites van het geldstelsel als zo mogelijk „neutraal” hulpmiddel voor het ruilverkeer. A-metallistisch in die zin dat de min of meer toevallige fluctuaties in de edelmetaalproductie en in het expansietempo van de monetaire goudvoorraden aan de kaak worden gesteld als onbevredigende regulateurs van de geldvoorziening. De omstreeks en kort na de eeuwwisseling, hier te lande vooral door het werk van de beide Stuarts, aangevangen speurtocht naar een bevredigende maatstaf voor een „managed currency”, waarbij het goud nog wel een rol zou kunnen spelen als remise- en afdekingsmateriaal maar de goudvoorziening niet meer maatgevend zou mogen zijn voor de geldvoorziening, vond haar stimulantia in ervaring en theorie. De feitelijke ervaring liet een sterke expansie zien van de fiduciaire geldvoorziening in een tijd waarin het primaat van het interne evenwichtsbeleid nog nauwelijks in de praktijk werd beleden en waarin het betalingsbalans-automatisme en daarmee de internationale voortplanting en verscherping van conjunctuurfluctuaties in hoofdzaak passief werd ervaren als wezenlijk voor een internationaal samenhangend geldstelsel. Haar theoretische impulsen kreeg de gedachtenwisseling hier te lande o.m. van de zijde van Carl Mengers theorie van de „innere Geldwert” (de geldwaarde, voorzover door louter monetaire factoren beïnvloed) en van de zijde van Irving Fishers operatieve denkbeelden inzake een „managed currency” (de „compensated dollar”).

Zowel de feitelijke als de theoretische ontwikkeling hebben GM sedertdien bij voortdurende volop stof tot evolutie en kritische toetsing van eigen denkbeelden gegeven. De geldvoorziening is in de loop van deze eeuw en vooral na de tweede wereldoorlog daadwerkelijk het voorwerp geworden van bewust „management” in het kader van een bestedingsbeleid, waarin de monetaire politiek, voorzien van een veel breder geworden instrumentarium, haar eigen plaats vindt naast andere beleidsinstrumenten. De theorie heeft die ontwikkeling begeleid en GM, die in een zo vroeg stadium zijn pleidooien voerde voor een „managed currency”, blijft daarbij steeds in het voorste gelid.

De „maatstaf voor de geldvoorziening” duidt GM daarbij vaak tevens aan als „standaard” voor de geldvoorziening, dus voor het beleid. Het dunkt mij goed dit uitdrukkelijk te vermelden, omdat op deze wijze het begrip standaard in veel ruimere zin wordt gehanteerd dan door vele anderen die, zoals ook ondergetekende, de term „standaard” reserveren voor de formele waardevergelijkingseenheid, die aan het geldstelsel uiteindelijk ten grondslag ligt (nog altijd het goud) en die term niet gebruiken

ter aanduiding van een norm voor het monetaire beleid. Het gaat hier alleen om een terminologisch verschil in presentatie van enerzijds de formele spelregels van het geldstelsel en anderzijds de materiële spelregels voor het beleid.

Na een aanvankelijke verdediging van waardevastheid van het geld in de zin van stabiliteit van het prijsniveau (P) als norm voor een beleid, dat het primaat van het interne evenwicht in de onderscheiden landen erkent, liet GM zich in de jaren '30 overtuigen, o.m. door S. Posthuma en later ook J. G. Koopmans, van het niet-alleen-zaligmakende van prijsstabiliteit in een wereld als de toenmalige: een wereld waarin o.m. de ervaringen in de Verenigde Staten hadden uitgewezen dat, bij snelle produktiviteitsgroei, achter prijsstabiliteit een winstinflatie kan schuil gaan die het gevaar van overspanning in zich bergt. Via een periodiek te herziene P-index als norm kwam GM tot een gecorrigeerde MV-index: geen volkomen stabilisatie van de geldstroom (MV), maar een MV die niet alleen wordt gecorrigeerd voor transacties in de vermogenssfeer, maar ook voor aanpassingen voor wijzigingen in de kasbehoefte door expansie van de beroepsbevolking, integratie- en differentiatie-verschijnselen in de bedrijfskolommen en wijzigingen in de ruilvoet met het buitenland. Daarmee kwam GM tot een benadering, die zich — naar hij zelf ook aangaf — in beginsel zeer wel liet verenigen met andere benaderingen: bijv. die in termen van aanpassing van de netto geldschepping aan spontane netto vergroting van de kasbehoefte (Koopmans, Holtrop) als ook met benaderingen in Keynesiaanse termen van aanpassing van de bestedingen ($C - I$) aan de expansie van de nationale middelen. Maar terwijl de laatstgenoemde twee benaderingswijzen in het vage **kunnen** laten, of de „spontane” expansie van de kasbehoefte dan wel de expansie van de nationale middelen al of niet worden geacht te worden gemeten in stabiele prijzen in geval van produktiviteitsgroei en daaruit voortvloeiende inkomencclaims, koos GM met zijn formulering m.i. voor een ontwikkeling, waarbij de welvaartsgroei door produktiviteitsstijging zich zou vertalen in daling van P: de MV zou immers voor produktiviteitsgroei niet worden gecorrigeerd. Aldus werd de geleidelijke prijsdaling zonder beloningsdeflatie voor GM de theoretische norm voor de geldvoorziening.

In de realiteit van de jaren '30 werd de groei-problematiek inmiddels geheel overschaduwed door het conjunctuurpolitieke vraagstuk van ontworsteling uit de grootste wereld-deflatie aller tijden. Na de val van het pond sterling in 1931 stond GM in het voorste gelid van de devaluïsten, die de wisselkoersaanpassing als enige operationele ingreep zagen die zou kunnen leiden tot een herstel van intern en extern evenwicht op een redelijk niveau van werkgelegenheid; aldus tot 1936 optornend tegen de illusionisten die het standpunt van overheid en centrale bank steunden volgens hetwelk een beloningsdeflatie een begaanbare en aanvaardbare weg zou zijn om te komen tot aanpassing van het nationale loon- en prijspeil aan de internationale verhoudingen.

Sinds het einde van de tweede wereldoorlog ziet de wereld er ook uit conjunctuurpolitiek oogpunt geheel anders uit dan voorheen. Nu allerwegen het bestedingsbeleid van overheid en centrale bank in dienst wordt gesteld van „full employment” (FE) en wij daarmee het gevaar van winstinflatie hebben ingeruild tegen dat van „cost push”inflatie van P bij gedurig

dreigende overspanning op de arbeidsmarkt, schaaft GM zich achter de trias van conjunctuurpolitieke beleidsdoelstellingen die allerwegen op officieel papier worden beleden en formuleert hij de „standaard” voor de geldvoorziening als FE-P-BB-standaard. Intern evenwicht (redelijk niveau van werkgelegenheid: FE en redelijke stabiliteit van het prijspeil: P) en extern evenwicht (betalingsbalansevenwicht: BB); entre ces deux mon coeur balance, lijkt het wel in de economische politiek van vandaag. De charmes van BB kunnen ook nu evenwel GM er, terecht, niet toe verleiden, af te stappen van zijn door alle empirische en theoretische ontwikkelingen heen vastgehouden grondbeginsel voor een rationele „managed currency”: het primaat van het interne evenwicht, waaruit bij voldoende discipline in het monetaire beleid van alle toonaangevende landen het externe evenwicht zal volgen. De moeilijkheden met het in de pas lopen van de volkshuishoudingen en de vraagstukken die zich aandienen (met op de achtergrond de uitlaatklep van incidentele wisselkoersaanpassingen in een internationaal monetair bestel dat is gebaseerd op vaste goudpariteiten bij een vrij multilateraal betalingsverkeer), nu zelfs de sleutel-valuta-landen Engeland en Amerika zich allerminst als voorbeeldige bankiers van de wereld gedragen, leveren GM bij voortduring boeiend materiaal op voor empirische en theoretische analyses.

Ik wees er al enkele malen op, hoe GM telkens weer in het voorste gelid staat als het gaat om het verdedigen, ook tegen gevestigde opinies en belangen in, van een operationele aanpak van het monetaire beleid. Zijn vroegtijdige verdediging van een „managed currency”, niet slaafs onderworpen aan BB bij externe storingen, zijn zoeken naar een bruikbare beleids-index in een tijd waarin de waardevastheid van het geld nog winstinflatie kon opleveren bij produktiviteitsgroei en vertraagde loonaanpassingen, zijn strijd voor devaluatie van de gulden toen de werkgelegenheid dat eiste, zijn terugkeer naar P-stabilisatie als norm in een tijd waarin de produktiviteitsgroei met looninflatie gepaard dreigt te gaan, kunnen alle als voorbeeld dienen. Laat ik hieraan nog toevoegen dat GM in de eerste jaren na de tweede wereldoorlog, steunende op zijn inzichten in de merites van een „managed currency”, zich onomwonden, tegen veel „conventional wisdom” van bankierszijde in, uitsprak voor een uitbreiding van het instrumentarium van de centrale bank, toen het ging om het tot stand brengen van de Wet Toezicht Credietwezen.

GM is voor de hedendaagse beoefenaren van de geldtheorie in ons land de belangrijkste schakel tussen verleden en heden in het geldtheoretische denken. De werkelijkheidszin en de flexibiliteit, die dat denken van node heeft, worden ons in en door zijn werk bij voortduring ingeprent.

Zeer veel van wat in GM als theoreticus ons ten voorbeeld kan strekken, kon in een vluchtige schildering als deze in het geheel niet uit de verf komen. Het sterkst geldt dat wellicht voor één van de meest wezenlijke van de eigenschappen, die onmisbaar zijn voor het veroveren van waarlijk gezag op tal van levensgebieden, ook dat van de wetenschapsbeoefening: de onuitputtelijke zin voor humor, die GM is aangeboren en die, naar wij hopen, ook na zijn aftreden als hoogleraar nog zeer lang zal bijdragen tot een moedgevend opfrissen van onze kijk op het boeiende spel met schaarse middelen, dat het mensdom sinds de zondeval is opgelegd en dat wij economiseren noemen.

De gulden en het goud in de jaren 1930-1936

door Prof. Mr. A. M. de Jong

In de brief waarbij de redactie van „Rostra Economica“ mij uitnodigde tot het leveren van een bijdrage voor dit bijzondere nummer van haar maandblad, herinnerde zij mij aan de strijd, in de jaren dertig hier te lande gevoerd over de monetaire politiek. Wilde ik daarover niet iets schrijven? Het onderwerp lokte mij aan; de episode ligt ver genoeg achter ons voor een nabeschuiving. Toch aarzelde ik aanvankelijk. Was het doenlijk in het beperkte aantal kolommen dat mij kon worden toegemeten, over deze tamelijk omvangrijke materie iets te schrijven dat niet al te zeer aan de oppervlakte bleef? Maar ik overwon mijn aarzeling en besloot een poging te wagen. Aan de lezer het oordeel in hoever ik geslaagd ben. Hij zal, naar ik vertrouw, begrijpen dat ik niet in details kan treden en mij moet bepalen tot wat mij toeschijnen hoofdpunten te zijn.

De Nederlandse economie verkeerde sedert eind 1929 of begin 1930 in een staat van diepe depressie. Een sterke daling van de produktie en een aanhoudend toenemende werkloosheid waren daarvan de voornaamste symptomen. Men was algemeen van oordeel dat ernaar diende te worden gestreefd de malaise te doen wijken door aanpassing van de binnenlandse prijs- en inkomensverhoudingen aan het lagere niveau dat destijds op dit gebied gold in de landen die Nederland's voornaamste afnemers en leveranciers waren. De vraag was, **hoe** men moest beproeven die aanpassing te bereiken. De regering en de Nederlandsche Bank waren van mening dat zulks kon en moest geschieden langs de weg van het omlaag drukken van prijzen en lonen door bezuiniging en versobering. Die methode werd dan ook, vooral sedert het najaar van 1931, met energie toegepast. Hier-tegen kwam, te beginnen in 1932, groeiend verzet van de zijde van een aantal economen, en allengs ook uit de kring van het bedrijfsleven.

Wat de tegenstanders van de regeringspolitiek wilden, was het losmaken van de band die, op de basis van 0,6048 gram fijn goud per gulden, sedert 1875 (met een onderbreking tijdens en na de eerste wereldoorlog) had bestaan tussen de Nederlandse geldeenheid en het goud. Sommigen hunner wilden die band volkomen en voorgoed verbreken. Anderen meenden dat men wel aan de gouden standaard moest vasthouden, maar dat de goudinhoud van de gulden diende te worden verlaagd, bij voorbeeld met 20 of 25 procent, zodat men op 0,4838 of 0,4536 gram goud per gulden uitkwam. Een tussenstandpunt werd ingenomen door hen, die niet het definitief prijsgeven van de gouden standaard bepleitten, wèl de oude goudpariteit wensten te verlaten, maar vooralsnog geen nieuwe pariteit wilden vaststellen. Zij wilden de gulden voorlopig laten „zweven“, in afwachting van de dingen die komen zouden.

Bij de discussies die over de monetaire politiek werden gevoerd, onderscheidde men veelal niet scherp tussen deze drie standpunten. Ofschoon eigenlijk alleen datgene wat de in de tweede plaats bedoelde groep bepleitte, de naam „devaluatie” verdiende, werden in de praktijk gewoonlijk alle tegenstanders van de regeringspolitiek als „devaluïsten” betiteld. Zij die het met die politiek eens waren, kregen de naam „anti-devaluïsten”.

De **mogelijkheid** om door het loslaten van de goudpariteit van 1875 de gewenste aanpassing van het niveau van prijzen en lonen te bewerkstelligen, werd door de regering en de centrale bank niet geheel ontkend. Maar zij achtten de nadelen die deze gedragslijn zou medebrengen, veel groter dan die, verbonden aan het procédé dat zij voorstonden. Dat het beoogde doel langs de weg die de tegenstanders van de regeringspolitiek op wilden, zou worden bereikt, stond naar hun mening volstrekt niet vast. Wat wél vaststond, was, dat het verbreken van de band met het goud ernstige schade zou berokkenen aan de importeurs. Zouden de exporteurs worden gebaat? Het was denkbaar; maar het leek twijfelachtig, gezien de talloze beperkende bepalingen waardoor andere landen invoer verhinderden of belemmerden. Voor zover het Nederlandse bedrijfsleven voor de eigen markt produceerde, zou het in vele gevallen hogere prijzen moeten vragen wegens het duurder worden van buitenlandse grondstoffen. En zou de scheepvaart voordeel van de maatregel hebben? Alléén voor zover zij erin slaagde haar exploitatiekosten, uitgedrukt in gulden, in mindere mate te doen stijgen dan met de daling van de goudwaarde van de gulden correspondeerde. Of dat haar zou gelukken, leek op het minst genomen twijfelachtig. Wat de regering en de centrale bank echter vooral van het verbreken van de band tussen de gulden en het goud weerhield, was de overtuiging dat zodanige maatregel een bijna onherstelbare schok zou toebrengen aan het grote vertrouwen dat het Nederlandse geldwezen schier overal in het buitenland genoot. Dat vertrouwen meende men niet te mogen beschamen.

De lezer weet hoe de zaak tenslotte is gelopen. Na het mislukken van de economische en financiële wereldconferentie, in de zomer van 1933 te Londen gehouden, hadden de regeringen van de zes landen die sedert 1929 hun geldwezen niet hadden herzien en nog in de gouden standaard geloofden — België, Frankrijk, Italië, Nederland, Polen en Zwitserland — zich aaneengesloten tot het dusgenaamde goudblok, met het doel elkander zoveel mogelijk bij te staan bij het handhaven van de goudwaarde hunner geldeenheden. Dat goudblok brokkelde in de daarop volgende jaren geleidelijk af. Eind augustus 1936 telde het nog slechts drie leden: Frankrijk, Nederland en Zwitserland. Kort daarop vond het zijn einde. Op 25 september 1936 verlaagde Frankrijk de goudwaarde van zijn frank. Toen daarop Zwitserland, na een korte aarzeling, het Franse voorbeeld volgde, had men hier te lande geen keus meer. In de late avond van zaterdag 26 september 1936 besloot de Nederlandse regering, in volkomen overeenstemming met het gevoel van de centrale bank, de goudpariteit van 0,6048 gram per gulden los te laten. Een nieuwe pariteit werd voorlopig niet vastgesteld.

Intussen was midden 1936 in de economische conjunctuur hier te lande enige verbetering ingetreden. Na september 1936 maakte die verbetering verdere voortgang, waarbij weldra de internationale economische opleving

— ten dele gestimuleerd door oorlogsvoorbereiding — mede haar invloed begon te doen gevoelen.

Aan welke zijde is in die strijd over de monetaire politiek hier te lande het gelijk geweest? Men kan die vraag beantwoorden door erop te wijzen dat achteraf wel duidelijk is gebleken dat regering en bankdirectie het gevaar van de vertrouwensschok — de voornaamste overweging die hen van het verbreken van de band met het goud weerhield — veel te zwaar hebben geteld. Men kan ook zeggen dat zij te weinig oog hebben gehad voor de omstandigheid dat de maatregelen die hun politiek hen dwong, vooral na het fiasco van de Londense conferentie van 1933, telkens en telkens weer te nemen ten einde de aanvallen af te slaan waaraan de gulden van de zijde van het buitenland blootstond, allesbehalve geschikt waren om de depressie in het bedrijfsleven te keren of te temperen. Men zou, indien men dat wilde, ook een interessante vergelijking kunnen maken tussen de regeringspolitiek en de strategie van de Britse legerleiding in de eerste wereldoorlog, waarop tegenwoordig zoveel kritiek wordt geëfend... Maar dat alles gaat eigenlijk aan de kern der zaak voorbij. Ik zal trachten in zo weinig mogelijk woorden duidelijk te maken wat ik als de kern van de zaak beschouw. Of liever: wat ik **thans** als zodanig zie. Want ik ben destijds uit volle overtuiging van mening geweest dat de politiek die de regering en de directie van de Nederlandsche Bank voerden, de juiste was. In de drie decennia die inmiddels zijn verstreken, ben ik tot een ander inzicht gekomen.

De „oude” gouden standaard had **anno** 1930 zichzelf overleefd. Voor het goed functioneren van dat stelsel moesten ten minste drie voorwaarden zijn vervuld. De tweezijdige werking van goudbewegingen moest verzekerd zijn. Zulks in die zin, dat zodanige bewegingen niet alleen de strekking moesten hebben kredietcontractie teweeg te brengen in de landen die het metaal uitvoerden, maar ook de tendentie om in de landen die het goud invoerden, tot kredietexpansie te leiden. Voor het goed functioneren van het stelsel was bovendien een redelijke mate van vrijheid nodig in het internationale verkeer van goederen en diensten. Nodig was — **last but not least** — ook het bestaan van een vrij grote mate van elasticiteit in het economisch bestel van de betrokken landen. Die voorwaarden waren in 1925, toen, na een intermezzo van elf jaar, de gouden standaard in een aantal landen werd hersteld, niet langer vervuld; in de daaropvolgende jaren begon aan het vervuld zijn van bedoelde voorwaarden steeds meer te ontbreken. Men heeft destijds hier te lande niet — althans veel te weinig — beseft, dat op herstel van de eerste en de laatste van de drie voorwaarden niet meer kon worden gerekend. In deze „men” acht ik mijzelf begrepen.

Het losmaken van de gouden standaard door Engeland in september 1931 had ons — naar ik nu meen — méér aan het denken moeten brengen dan het **de facto** deed. Zij die in de oude gouden standaard geloofden, waren te veel geneigd zich blind te staren op de techniek van het geval. Zij oordeelden dat Engeland in de jaren 1925-1931 zwaar had gezondigd tegen de **rules of the game**: de spelregels van de oude gouden standaard. De val van het pond werd door hen beschouwd als de straf op de zonde; men moest, meenden zij, er vóór alles op bedacht zijn, niet in dezelfde fout

te vervallen. Voor de dieper liggende oorzaken van het proces had men te weinig oog.

Ook de „devaluïsten” (om dat woord eenvoudigheidshalve ook maar te gebruiken) hebben, naar het mij voorkomt, zich de ontwikkeling die ik hier op het oog heb, onvoldoende scherp gerealiseerd. Hadden zij die ontwikkeling volledig beseft, dan zou hun kritiek op de gedragslijn die de regering en de centrale bank volgden, een meer opbouwend karakter hebben aangenomen dan in werkelijkheid het geval was. Achteraf beschouwd meen ik dat men hier te lande in september 1931 verstandig zou hebben gehandeld door het Britse voorbeeld te volgen. Menselijkerwijs gesproken kan men er de Nederlandse autoriteiten echter moeilijk een verwijt van maken dat zij dit niet deden. Door aldus te handelen zouden zij zich hebben blootgesteld aan het verwijt, dat hun politiek werd ingegeven door de wens de centrale bank het verlies te besparen, dat deze zou gaan lijden op het in sterling luidende deel van haar activa. Na het mislukken van de Londense conferentie van 1933 stonden de zaken er anders voor. Dat men ook daarna aan de oude goudpariteit bleef vasthouden is, geloof ik, mede hieraan toe te schrijven, dat regering en bankdirectie geen mogelijkheid zagen om op andere wijze een monetaire politiek te gaan voeren waarvoor zij de verantwoordelijkheid meenden te kunnen aanvaarden. Uit het kamp van de „devaluïsten” kwamen dien-aangaande ook weinig of geen suggesties.

Wij moeten ons hierbij wèl voor ogen houden dat het voornaamste — zo niet het enige precedent dat op dit stuk destijds bestond, nu niet bepaald geschikt was om tot navolging op te wekken. Het **Federal Reserve System** in de Verenigde Staten had in de jaren 1920 ijverig gezocht naar richtsnoeren voor de monetaire politiek, die in de plaats zouden kunnen treden van de spelregels van de oude gouden standaard. Aanvankelijk had het de schijn gehad, dat met dat streven wel resultaten werden bereikt; maar de hevige economische depressie die in 1929 in de Unie uitbrak en tot 1933 duurde, leek buiten twiifel te stellen dat wat daar te lande was beproefd, als een mislukking moest worden beschouwd. Eerst na de tweede wereldoorlog is in de Verenigde Staten en in Nederland een nieuwe monetaire politiek tot ontwikkeling gekomen die ten doel heeft de waarde van het ruilmiddel zoveel mogelijk te stabiliseren. Of de resultaten van die politiek op de duur bevredigend zullen zijn, zal de toekomst moeten leren. Duidelijk is wèl, dat zij een nauwe samenwerking tussen de centrale bank en de regering, en een zekere mate van geleide economie vereist. Intussen mogen wij de nieuwe politiek in elk geval als een belangrijke stap in de goede richting beschouwen. Uitgangspunt van bedoelde politiek is — zo geloof ik het wel te mogen formuleren — het beginsel, dat in de eerste plaats dient te worden gestreefd naar het geven van tegendruk op de cyclische conjunctuurontwikkeling en naar het handhaven van evenwicht in de betalingsbalans. Met dien verstande evenwel, dat wordt rekening gehouden met de eisen die een normale regelmatige groei van de nationale economie op het stuk van krediet- en geldvoorziening stelt. Gebleken is, dat zodanige politiek zekere binding met het goud niet uitsluit, en dat zulk een binding zelfs wenselijk moet worden geacht.

Onder de „devaluïsten” in de jaren dertig hier te lande zijn er stellig geweest, wier gedachten in deze richting gingen. Volledig dóórgedacht

hebben zij bij mijn weten de te volgen gedragslijn echter niet. Een aanwijzing dat in deze richting werd gedacht, ligt in het ijveren, van sommigen, in een tamelijk vroeg stadium van de discussies, voor wat men destijds met het weinig gelukkige woord „reflatie” aanduidde. Mij is, in dit verband, vooral een artikel bijgebleven, door professor G. M. Verrijn Stuart gepubliceerd in het weekblad **Economisch-Statistische Berichten** van 22 februari 1933 — een tijdstip waarop mijn vriend Stuart, als ik mij goed herinner, zich nog niet had geschaard aan de zijde van hen die het verbreken van de band tussen de gulden en het goud bepleitten. Ik heb destijds op dat artikel openlijk kritiek geïfend. Vandaag aan de dag ben ik het met die kritiek bepaald oneens. Hetgeen niet betekent — Stuart zal het mij, hoop ik, ten goede houden — dat ik zijn artikel thans zou kunnen onderschrijven. Toen ik het stuk onlangs herlas en opnieuw overdacht, trof mij dat het op twee gedachten hinkt. Maar het bevat elementen, die ik nu achteraf kan waarderen, en waarvoor ik de schrijver bij deze gaarne een late hulde breng!

Frese, Hogeweg, Meyer & Hörchner

accountants

zoeken contact met

economen

die belangstelling hebben voor een praktische scholing tijdens de duur van hun universitaire opleiding tot accountant.

Brieven te richten aan het adres:
Beethovenstraat 198, Amsterdam
telefoon 73 75 55

E.E.G.
E.G.K.S.
EURATOM

Koersen Kt 473G 480 483

Albert Heijn

GATT

BB

FE

544 544 545

Verbetering betalings...

SPAAZEGEL

10 CENT

Aff met bezuinig

GM

AMSTERDAMSCHIE BANK

BE NEU

ATA

I.S.E.

Gemeensch

EEG

PMG

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

AMSTEL

BIER

DE ECONOMIST

V.S. Bankfusies

SIER

KSG

BETER LEVEN

INTERNATIONALE MONETAIRE FONDS

2 125 2 110

Schönhoff

Is betalingsbalansevenwicht eigenlijk wel gewenst?

door Prof. Dr. J. Tinbergen

Deze notitie wil een kritiek zijn op de bepaalde formuleringen van de theorie van de internationale handel, die gebaseerd zijn op de welvaarts-theorie (welfare economics). Sommige schrijvers hebben nl. getracht aan te tonen, dat de internationale goederenruil de wereldwelvaart het grootst zal maken, wanneer hij geschiedt onder een regime van vrijhandel, bij handhaving van betalingsbalansevenwicht voor elk land afzonderlijk. De nadruk zal in deze notitie niet vallen op het element van de vrijhandel. Zoals bekend, moet men een aantal onderstellingen maken over de aard van het produktieproces, wil vrijhandel door particuliere bedrijven mogelijk zijn — evenzeer als men zulke onderstellingen moet maken om vrije concurrentie in het algemeen voor particuliere bedrijven mogelijk te maken. Niet alle produktieprocessen voldoen aan deze onderstellingen, die o.m. toenemende grenskosten inhouden.

Wij willen hier de aandacht vestigen op het element van het betalingsbalansevenwicht. Bedoeld is zodanig evenwicht in de lopende posten van de betalingsbalans.

Als men inderdaad, zoals het onderwerp van de welvaartstheorie is, wil vaststellen aan welke voorwaarden de economische instellingen moeten voldoen om een maximum aan wereldwelvaart te leveren, mag men bij het stellen van het vraagstuk niet bij voorbaat bepaalde instellingen opleggen. Men mag alleen de nevenvoorwaarden opleggen die de natuurwetten — voor de economist zijn dit de produktiefuncties en de nuttigheidsfuncties (of preferenties) — tot uitdrukking brengen, waaraan wij onderworpen zijn bij welk regime ook. Zo geschiedt het terecht ook in de versies van de welvaartstheorie die zich niet in het bijzonder bezighouden met het internationale aspect van het economische leven. Men neemt daarbij niet bij voorbaat aan dat ieder van zijn eigen inkomen uit produktie moet leven, en men vindt als resultaat ook dat in het welvaartsoptimum zekere inkomensoverdrachten moeten plaatsvinden. De laatstgenoemde hebben tot funktie, zo zou men dit resultaat kunnen interpreteren, om de grensnuttigheden tussen de individuele verbruikers (of gezinnen) te egaliseren. Door deze overdrachten wordt om die reden het totale welzijn verhoogd. Weliswaar stuit de praktische verwezenlijking op het bezwaar dat wij het grensnut niet zeer goed kunnen meten, doch slechts intuïtief kunnen schatten.

Dit gebeurt door regering of volksvertegenwoordiging, wanneer men het belastingstelsel vaststelt of verandert. De meningen van de afzonderlijke beoordelaren lopen daarbij nogal uiteen en de huidige opvattingen bij regering en volksvertegenwoordiging wijken nogal af van wat men hierover een halve eeuw of een eeuw geleden dacht. Niettemin is het bestaan van inkomensoverdrachten een der instellingen die een optimale sociaal-

economische orde kenmerken. Zou men bij voorbaat inkomensoverdrachten hebben uitgesloten bij het stellen van het probleem, dan zou men de totale welvaart nodeloos beperkt hebben en een sub-optimum, niet het optimum, hebben gevonden.

De meest bekende pogingen om de wetten van de internationale ruil af te leiden uit een welvaartstheoretisch optimum — dus op normatieve wijze — leiden tot een optimale toestand waarbij de lopende posten van de betalingsbalansevenwicht in evenwicht zijn voor elk afzonderlijk land. Dit resultaat lijdt aan een soortgelijke tekortkoming als het resultaat voor een nationaal optimum, waarbij men bij voorbaat zou hebben aangenomen dat ieder voor zichzelf moet zorgen. Interessanterwijze is intussen deze voorwaarde hier niet bij voorbaat expliciet gesteld. Een der beste presentaties van het probleem vindt men bij H. Uzawa¹⁾, die wij daarom als voorbeeld zullen nemen. Dat betalingsbalansevenwicht — voor de lopende posten — echter toch wordt gevonden moet worden toegeschreven aan de bijzonder merkwaardige definitie van wereldwelvaart waarvan de schrijver uitgaat. Hij neemt nl. voor de „wereldnuttigheid” — die dan gemaximeerd moet worden — een gewogen gemiddelde (of som) van de nuttigheidsfuncties der afzonderlijke landen. Zelfs daartegen is op zichzelf geen bezwaar; ons bezwaar is dat de gewichten zo volkomen afwijkend gekozen worden van wat men zou verwachten. Zij worden aanvankelijk niet gedefinieerd, doch als symbolen in de analyse meegenomen. Wanneer het maximeringsprobleem echter dan tenslotte opgelost is, worden de gewichten gekozen omgekeerd evenredig met de grensnuttigheden der verschillende landen. D.w.z. het gewicht van een rijk land — dat als zodanig een lage grensnuttigheid van het inkomen zal vertonen — wordt zeer hoog genomen; dat van een arm land — met hoge grensnuttigheid — wordt zeer laag gekozen. Een en ander wordt gedaan, omdat er dan betalingsbalansevenwicht voor elk land wordt gevonden. Op zichzelf is het reeds een merkwaardig toeval, dat door de keuze van de nuttigheidsfunctie een zodanig resultaat kan worden bereikt. Dat is kennelijk een toevallig gevolg van de structuur van het probleem. Doch de keuze van de gewichten op de aangegeven wijze laat zich naar onze mening zeer moeilijk motiveren.

J. M. Fleming²⁾ heeft in een wat andere opzet van het probleem van de meest gewenste internationale betrekkingen reeds gesteld dat het redelijk is om het grensnut van de arme landen hoger te veronderstellen dan dat van de rijke landen. Hij heeft daarop een betoog voor bescherming alleen door de arme landen gebaseerd.

Een andere wijze om het wereldwelvaarsoptimum te bereiken — en theoretisch een betere — is intussen, de uitwisseling van goederen niet te belemmeren, ook niet ten voordele van de arme landen. De uitkomst die men verkrijgt door de nuttigheidsfunctie voor de wereld op logischer wijze samen te stellen — nl. door hogere gewichten toe te kennen aan de nuttigheid der arme dan aan die der rijke landen — is dat er niet langer even-

---

¹⁾ Hirofumi Uzawa, „Prices of the Factors of Production in International Trade”, *Econometrica* 27 (1959) p. 448.

²⁾ J. Marcus Fleming, „The Optimal Tariff from an International Point of View”, *Review of Economics and Statistics*, Febr. 1956, p. 1.

wicht in de betalingsbalansen (lopende posten) is, doch dat er inkomensoverdrachten zijn. Met andere woorden: dat er systematisch „hulp” verleent wordt door de rijke aan de arme landen in plaats van dat ieder uit zijn eigen inkomen moet leven. Betalingsbalansevenwicht op lopende rekening is dus eigenlijk niet zo gewenst en moet geen deel uitmaken van een optimale internationale orde. Daarmee is de vraag in de titel van deze notitie gesteld in ontkennende zin beantwoord. Tevens is een diepgaande theoretische fundering voor een stelsel van ontwikkelingshulp gelegd, vergelijkbaar met de fundering van alle sociale overdrachten binnen elke natie.

HOOG GENOTEERD

èn... steeds courant!

- ★ Vaste, deskundige medewerkers op fiscaal en financieel terrein.
- ★ Elke zaterdag de veelgelezen Financiële Kroniek.
- ★ Volledige beursnoteringen van dezelfde dag.
- ★ Verreweg de meeste financiële annonceringen.
- ★ Jaarlijks het alomtgeprezen Banknummer.

Mede door zijn gevarieerde inhoud (voor het gehele gezin) staat het ALGEMEEN HANDELSBLAD bij zakenlieden — niet het minst in Beurskringen — hoog aangeschreven. Het is ook DE krant voor studerende aan de economische faculteiten!

★ VOOR STUDENTEN SLECHTS f 8,— PER KWARTAAL

ALGEMEEN HANDELSBLAD

veel gevraagd

algemeen gangbaar

CANDIDATEN!!

Wordt adspirant-lid van de Kring van Amsterdamse Economen. ★ Voor adspirant-leden geldt de nominale contributie van f 2,50 per jaar.

*geeft U op als adspirant-lid bij Drs. L. D. Oosterveld,
Secretaris Kring van Amsterdamse Economen,
Comeniusstraat 549-III,
Amsterdam-Slotervaart,
(Telefoon: huis 's avonds 020-152197)*

★ De vereniging van afgestudeerde economen aan de economische faculteit van de Universiteit van Amsterdam

Technische ontwikkeling en betalingsbalans

Prof. Dr. F. de Roos

1.

Onder technische ontwikkeling (t.o.) zal in het navolgende het ontdekken en toepassen van nieuwe productiemethoden worden verstaan, waardoor het mogelijk wordt met een gegeven hoeveelheid productiemiddelen een grotere hoeveelheid eindproduct te vervaardigen. Met betalingsbalans zal uitsluitend de lopende rekening worden bedoeld, zodat de kapitaalrekening buiten beschouwing blijft. Dit laatste omdat het korte bestek van dit artikel niet toelaat, om ook dit element enigszins bevredigend in de analyse te betrekken.

Wij zullen uitgaan van twee landen A en B, die ieder twee goederen x en ij produceren. Het x-goed is het exportproduct van land A, terwijl het ij-goed in A wordt geïmporteerd en tevens binnenslands wordt vervaardigd als importvervangend product. Voor land B geldt het tegengestelde. Wij zien dus af van de aanwezigheid van z.g. „domestic goods” in de beide landen. Aangenomen wordt, dat de transportkosten in de productiekosten der exportgoederen zijn verdisconteerd, en dat de handelsbelemmeringen uitsluitend het karakter van ad valorem invoerrechten dragen. Voor ons probleem leveren zij dan geen bijzondere complicaties op.

In de uitgangspositie is de betalingsbalans in evenwicht. Verder zullen wij abstraheren van monetaire verstoringen en dus aannemen, dat de Wet van Say voortdurend wordt gerealiseerd. Dit om de typisch fundamentele problemen, die ons vraagstuk oproept, zo eenvoudig mogelijk te kunnen analyseren.

2.

Zoals bekend kan t.o. zich in verschillende vormen manifesteren. Zij kan neutraal zijn, d.w.z. arbeids- en kapitaalbesparend in dezelfde mate, maar zij kan ook typisch arbeids- of kapitaalbesparend zijn, of om nog een andere mogelijkheid te noemen, arbeidsbesparend en kapitaalverbruikend. Het is wel interessant om de betekenis van deze verschillende vormen van t.o. voor de betalingsbalans te onderzoeken, maar voor het doel, dat wij ons in dit artikel hebben gesteld, nl. het naar voren brengen van enkele fundamentele problemen, lijkt dit niet strikt noodzakelijk. Wij zullen ons dus tot één vorm beperken, nl. tot de **neutrale t.o.**

Wij nemen aan, dat deze t.o. zich uitsluitend in land A voordoet. Men kan ook veronderstellen, dat zij zich tevens in B manifesteert, doch met een geringer percentage fysieke productiviteitsstijging. Waar het om gaat is echter, dat de productiviteitsvermeerdering in A groter is dan in B. Veranderingen in de volumina der productie-factoren blijven buiten beschouwing, om alle aandacht op de zuivere t.o. te kunnen richten.

3.

In eerste instantie wordt verondersteld, dat de bedoelde neutrale t.o. zich in de beide bedrijfstakken van land A voordoet. Het zal duidelijk zijn, dat dan het **productie-effect** van deze t.o. neutraal is. Immers zowel de voortbrenging van de x-producten als van de ij-producten neemt met hetzelfde percentage toe.

De t.o. levert echter ook **consumptie-effecten** op, omdat het reële inkomen in land A vermeerderd. Het consumptie-effect zal in eerste aanleg neutraal zijn, indien de marginale bestedingsquoten voor de beide goederen x en ij aan elkaar gelijk zijn, d.w.z. ze zijn beide gelijk aan $\frac{1}{2}$. Tezamen moeten zij immers gelijk aan één zijn, wil de wet van Say worden gerealiseerd.¹⁾ De t.o. heeft echter ook consequenties voor het internationale verkeer van land A. De binnenlandse x-productie was immers groter dan de binnenlandse vraag, zodat het overschot werd geëxporteerd. De binnenlandse ij-productie was daarentegen onvoldoende voor de binnenlandse vraag, zodat in het vraagoverschot door import werd voorzien.

Bij een neutraal productie- en consumptie-effect neemt bij ongewijzigde prijsverhoudingen de waarde der voor export beschikbare x-goederen met eenzelfde bedrag toe als de waarde van de extra import-vraag naar ij-goederen. Land B zal dus een groter volume x-goederen moeten afnemen en een grotere hoeveelheid ij-goederen moeten leveren, waarbij op grond van de bestaande prijsverhouding de waardebedragen aan elkaar gelijk zijn. Er is echter weinig reden om aan te nemen, dat land B dit zonder meer zal doen.

Het grotere aanbod van x-producten en de grotere vraag naar ij-goederen op de markten van land B zal slechts verwerkt kunnen worden, indien in land B de productie-structuur wordt veranderd. De x-bedrijfstak zal moeten worden ingekrompen en de ij-bedrijfstak zal moeten worden uitgebreid. Bij het normale geval van productie tegen toenemende kosten zal dit slechts kunnen geschieden, indien de prijsverhouding zich wijzigt ten ongunste van de x-goederen. Of om het anders te zeggen: land A zal als gevolg van de t.o. genoeg moeten nemen met een slechtere ruilvoet. De mate van ruilvoetverslechtering hangt uiteraard af van de vraag- en aanbodselasticiteiten voor x- en ij-goederen in B en in A, want de gewijzigde prijsverhouding zal uiteraard ook in land A doorwerken. In het veronderstelde geval is het **ruilvoeteffect** van de t.o. voor land A dus ongunstig. In feite betekent dit, dat een deel van de stijging van het reële inkomen als gevolg van t.o. aan het buitenland wordt weggeschonken. Opgemerkt zij, dat het wel denkbaar is, dat een neutraal productie-effect van t.o. niet leidt tot ruilvoetverslechtering maar tot ruilvoetverbetering. Het consumptie-effect zal dan uiteraard niet neutraal moeten zijn, maar zeer sterk gericht op de x-goederen. Erg waarschijnlijk lijkt deze mogelijkheid echter niet.

4.

Het is wellicht de moeite waard nog een andere mogelijkheid te onderzoeken. Neem aan, dat de t.o. in land A uitsluitend in de exportsector, de bedrijfstak der x-goederen, optreedt. Het is duidelijk, dat het productie-

¹⁾ In de literatuur wordt meestal van inkomenselasticiteiten gesproken. Voor de meeste vraagstukken kan men echter eenvoudiger met marginale bestedingsquoten werken.

effect der t.o. dan niet neutraal is. Gemakshalve veronderstellen wij opnieuw een neutraal consumptie-effect.

Indien wij weer veronderstellen, evenals in het voorgaande geval, dat door middel van het marktmechanisme evenwicht op alle markten tot stand wordt gebracht, kan het volgende worden opgemerkt. Het volume van de productie der exporteerbare x-goederen neemt sterker toe dan de binnenlandse vraagtoeneming, die optreedt wegens de stijging van het reële inkomen. Voor de ij-goederen ontstaat bij ongewijzigde prijsverhouding een vraagoverschot, daar hun productie niet vermeerderd. Zelfs zal de voortbrenging der ij-goederen afnemen, omdat productiefactoren zullen worden onttrokken aan de ij-productie, aangezien de rentabiliteit der productiefactoren in de x-bedrijfstad als gevolg van de t.o. is verhoogd. Dit alles zal tot gevolg hebben, dat de prijzen der ij-goederen op grond van de binnenlandse marktverhoudingen zullen stijgen.

De vraag naar importgoederen neemt derhalve toe, terwijl het aanbod van exportgoederen van land A eveneens vermeerderd. Ook nu weer zal land A een ruilvoetverslechtering ondergaan, maar zij zal omvangrijker zijn dan in het vorige geval, omdat het productie-effect niet neutraal was. Indien ook het consumptie-effect van de t.o. niet neutraal zou zijn geweest, zijn natuurlijk ook andere mogelijkheden denkbaar. Als de ij-goederen als inferieure goederen worden aangemerkt, is het denkbaar, dat in dit geval niet een ruilvoetverslechtering maar een ruilvoetverbetering optreedt. Zouden daarentegen de x-goederen, de exportgoederen derhalve, inferieure goederen zijn, dan is het zelfs mogelijk dat de ruilvoetverslechtering zo grote vormen aanneemt, dat het per saldo effect van de t.o. voor land A een daling van het reële inkomen oplevert. Het wil mij evenwel voorkomen, dat situaties, waarin de meerderheid der export- of der importgoederen van een land tot de categorie der inferieure goederen moet worden gerekend, zich in de werkelijkheid niet dikwijls zal voordoen.

5.

In het voorgaande zijn enige mogelijkheden behandeld van de betekenis van t.o. voor de lopende rekening van de betalingsbalans. Het zou natuurlijk mogelijk zijn om nog enkele andere gevallen te bespreken, maar het voorgaande lijkt voldoende voor het trekken van enige conclusies met betrekking tot de praktische economische politiek.

In de eerste plaats zal duidelijk zijn dat een loonpolitiek op nationaal niveau, die als richtsnoer neemt de gemiddelde fysieke arbeidsproductiviteit en haar ontwikkeling, niet geschikt is om een evenwichtig verloop van het economisch proces te waarborgen. Immers noch de productie- noch de consumptie-effecten van t.o. behoeven neutraal te zijn, en zelfs als zij dit zijn zullen in ieder geval de ruilvoet-effecten een eigen rol spelen. De drie genoemde effecten vereisen voor een evenwichtig verloop van het economisch proces, zoals wij gezien hebben, aanpassingen in de productiestructuur in binnen- en buitenland en daarmee in overeenstemming zijnde loonvoeten. Indien men prijs stelt op een evenwichtige gang van zaken op economisch gebied is het niet mogelijk met behulp van een simpele formule loonpolitiek te bedrijven. Het economisch proces is daarvoor te ingewikkeld, terwijl onze feitelijke kennis van de relevante vraag- en aanbodselasticiteiten in binnen- en buitenland te gering is om ingewikkelder richtsnoeren voor loonpolitiek op nationaal niveau te ont-

werpen, gesteld al dat zij in de praktijk uitvoerbaar zouden blijken te zijn. Bovendien is de t.o. zo onvoorspelbaar, dat het alleen daarom reeds een hachelijke zaak is de nationale loonontwikkeling voor bijv. een komend jaar vast te leggen. Hetzelfde geldt mutatis mutandis voor een te voeren prijspolitiek.

Voert men toch een nationale loonpolitiek, bijv. aan de hand van de te verwachten gemiddelde stijging van de arbeidsproductiviteit, of een prijspolitiek, bijv. gericht op een stabilisatie van het algemeen prijsniveau, dan is de kans groot, dat juist hierdoor onevenwichtigheden, zowel binnenslands als in het internationale betalingsverkeer, in het leven worden geroepen.

Een tweede opmerking betreft de gedachtengang zelf, die slechts op twee landen betrekking had. Indien men echter aan twee **groepen** van landen denkt, één groep met snelle t.o. en één groep met geringe t.o. is het van belang, op de afzonderlijke landen te letten.

Het is bijv. denkbaar dat een land producten exporteert, die door de groep van landen met snelle t.o. worden uitgevoerd. Indien dit land zelf geen snelle t.o. kent, ondergaat het wel een ruilvoetverslechtering, zonder dat het een toeneming van het reële inkomen wegens t.o. heeft. Het desbetreffende land zal dan een verlies aan reëel inkomen lijden. Hieruit kan men concluderen dat het voor ieder land van belang is de t.o. zoveel mogelijk te bevorderen.

6.

Eén van de beste middelen om technische ontwikkeling in de brede zin van het woord te bevorderen is onderwijs en onderzoek. Hiermee zijn wij tevens gekomen tot het werk van Professor Dr. G. M. Verrijn Stuart, te wiens ere de bijdragen in dit nummer zijn geschreven. Een belangrijk deel van het levenswerk van Professor Verrijn Stuart ligt op het terrein van onderwijs en onderzoek. Hij heeft op dit terrein zijn sporen verdiend en hij zal ongetwijfeld niet alleen bij zijn leerlingen, maar bij alle Nederlandse economen, zijn sporen achterlaten.

Boekhandel

KIRCHNER

(A. L. J. Roscher)

Leliegracht 18 - Amsterdam-Centrum - Telefoon 244449

Keert de gouden standaard terug?

Prof. Dr. C. D. Jongman

De Franse politiek inzake het internationale betalingsverkeer heeft sedert het begin van het jaar grote beroering in de wereld gewekt. In januari kondigde de Banque de France aan de verhouding tussen goud en valuta's in de Franse internationale liquiditeiten ten gunste van het goud te zullen wijzigen en op 4 februari verklaarde Generaal De Gaulle: „Nous tenons donc pour nécessaire que les échanges internationaux s'établissent, comme c'était le cas avant les grands malheurs du monde, sur une base monétaire indiscutable et qui ne porte la marque d'aucun pays en particulier. Quelle base? En vérité, on ne voit pas qu'à cet égard il puisse y avoir de critère, d'étalon, autre que l'or. Eh! oui, l'or, qui ne change pas de nature, qui se met, indifférent en barres, en lingots ou en pièces, qui n'a pas de nationalité, qui est tenu, éternellement et universellement, comme la valeur inaltérable et fiduciaire par excellence...”

Vele commentatoren hebben hieruit gelezen dat Frankrijk de oude gouden standaard eenzijdig zou gaan herstellen. Doch dat kan m.i. niet de bedoeling zijn. Een land kan zijn munt aan het goud binden, het kan zijn tekorten op de betalingsbalans in goud vereffenen en bij een overschot de dan toeyloeiende valuta in goud omzetten. Een land kan andere landen nimmer dwingen eenzelfde gedragslijn te volgen. Bovendien betreft het bovenstaande enkele technische omstandigheden. Wil men de gouden standaard oude stijl wederom invoeren, dan zullen alle landen, althans de belangrijkste, bereid moeten zijn de regels van het spel getrouw toe te passen. Dat kan alleen door middel van een onderlinge overeenkomst. De zaken zijn minder eenvoudig. Frankrijk voert al geruime tijd een actieve politiek tot wijziging van het huidige bestel der internationale betalingen, doch deze is tot nu toe niet gericht geweest op louter invoering van de gouden standaard. Dat de President in enkele zinnen al hetgeen vroeger is betoogd van tafel zou hebben willen vegen om een systeem, dat in de dertiger jaren niet toevallig ten onder is gegaan, thans weer ten troon te heffen, lijkt niet waarschijnlijk.

Minister Giscard d'Estaing heeft een week na de verklaring van Generaal De Gaulle een rede gehouden, die als een nadere uitwerking van de Franse gedachtengang kan worden beschouwd. Zijn hoofdpunt was dat de staten plechtig zouden moeten verklaren, tekorten op de betalingsbalans voortaan in goud te zullen afdekken. Dat betekent het afzweren van pond en dollar als sleutelvaluta's. Zouden er fundamentele tekorten ontstaan, dan zou een beroep op de faciliteiten van het Internationale Monetaire Fonds en de „uitbouw” hiervan, de kredietmogelijkheden, die de Groep van Tien ter beschikking stelt, mogen worden gedaan. Reeds

hieruit blijkt, dat men niet de gouden standaard oude stijl op het oog heeft.

Wat de bestaande deviezenreserves betreft deze moeten geleidelijk verdwijnen, waarbij de vervroegde terugbetaling van in moeilijke jaren van o.a. de Verenigde Staten verkregen kredieten een rol moet spelen.

Het lijkt geen twijfel, dat bij een verdwijnen van de sleutelvaluta's een tekort aan internationale liquiditeiten zou ontstaan. Nu is het merkwaardig, dat officiële Franse kringen met geen woord reppen over de oplossing van dit probleem door verhoging van de goudprijs. Klaarblijkelijk gaan de gedachten een andere richting uit nl. naar de creatie van een nieuwe vorm van deze liquiditeiten. Men is echter niet bereid hierover te onderhandelen, tenzij de bovengenoemde verklaring, die als een strikte voorwaarde wordt gezien, zal zijn afgelegd.

De naar voren gebrachte denkbeelden zouden bij toepassing een breuk betekenen in de ontwikkeling zoals die tot nu toe is gegroeid. Zij zijn ook in strijd met de gedachtengang, die in de Angelsaksische landen overheerst. Het huidige bestel is gebaseerd op gebruik van goud en sleutelvaluta's als internationale thesaurierings- en salderingsmiddelen en op de I.M.F. kredietfaciliteiten, die door quota-verhoging reeds twee keer zijn vergroot en door de Arrangements to Borrow van de groep van Tien verder zijn versterkt. Buiten I.M.F.-verband zijn verdere kredietmogelijkheden geschapen nl. in de Bazelse regelingen, de swapovereenkomsten tussen Federal Reserve Bank en diverse landen en de uitgifte van de zgn. Roosa bonds. Met al deze middelen heeft men het stelsel shock-proof willen maken en tevens is de bedoeling het koersrisico bij deze kredietverlening uit te schakelen. Volgens Angelsaksische landen moet voorzichtig op deze weg worden voortgegaan.

Zouden de Franse voorstellen worden aanvaard, dan zou dit in de eerste plaats tot gevolg hebben, dat de sleutelvalutalanden hun betalingsbalansen op korte termijn in evenwicht moeten brengen. Zij zouden niet meer in staat zijn, zoals thans het geval is, het natuurlijk evenwichtsmechanisme tot de omvang, dat elders hun valuta als reserve wordt gebruikt, buiten werking te stellen.

Zeër dringend in verband met het dreigende tekort aan reserves wordt dan verder het verkrijgen van overeenstemming betreffende een nieuwe vorm van internationale liquiditeiten. Frankrijk wil komen tot een overeenkomst in de Groep van Tien, waarbij een „union de réserves collectives”, nauw met het goud verbonden, zal worden gecreëerd. Er is hierover echter publiekelijk nog te weinig bekend om tot een oordeel te kunnen komen.

Samenvattend kan men zeggen, dat Frankrijk de leidende positie van pond en vooral dollar in de wereld wil breken, dat het door goudbetaling op de voorgrond te plaatsen de landen wil dwingen een grotere discipline in acht te nemen, dat een nieuwe internationale reserve-eenheid moet worden geschapen op een regionale basis, doch dat het het I.M.F. met de Arrangements to Borrow moet worden gehandhaafd. Een schaduwzijde is, dat behalve economische overwegingen, die zeker de moeite waard zijn, ook machtspolitieke oogmerken meespelen.

De Nederlandse textielindustrie in een volledig geïntegreerde E.E.G.

Prof. Dr. J. Wisselink

Bij het verzoek om in circa duizend woorden een beschouwing te wijden aan de positie der Nederlandse textielindustrie in een volledig geïntegreerde E.E.G., voel ik mij als een chauffeur van een tientonner met aanhanger aan wie gevraagd wordt te parkeren op een Amsterdamse gracht. De redactie, voor dit speciale nummer van *Rostra Economica* worstelend met een typisch Amsterdams probleem: ruimtegebrek, was vriendelijk en reëel als de Amsterdamse verkeerspolitie, begreep mijn dilemma en zou mij niet bekeuren indien ik slechts een visie zou geven en zulks met veel voorbehoud.

Om te beginnen moet er op gewezen worden, dat de „Nederlandse textielindustrie” slechts een verzamelnaam is voor een aantal bedrijfstakken die, wat b.v. de producten, de organisatie der productie, de plaats in de bedrijfskolom, de mate van primaire en secundaire rationalisatie betreft, onderling vrij grote verschillen vertonen.

Verder realiseren men zich dat de zeer scherpe concurrentiestrijd in de E.E.G. niet zal gaan tussen nationale bedrijfstakken, maar tussen industriële ondernemingen en concentraties, ongeacht hun nationaliteit. De E.E.G. zal n.l. — indien het Verdrag getrouwelijk wordt nageleefd — een zo hoge mate van harmonisatie der concurrentievoorwaarden kennen, dat de nationaliteit van een onderneming geen gewicht in de schaal zal leggen. De vraag is dus: zijn er bij ons veel of weinig potentiële winnaars? Een vraag welke — en dan nog slechts bij benadering — alleen te beantwoorden is na een diepgaande studie per onderdeel van de textielindustrie. Zelfs een „visie” kan daarom alleen al slechts met vele grote voorbehouden gegeven worden.

Een dezer voorbehouden vloeit voort uit de vraag: Wanneer is de E.E.G. werkelijk volledig geïntegreerd? De afbraak der nationale invoerrechten, welke wellicht in 1969 voltooid zal zijn, is slechts één voorwaarde. De andere is de werkelijke verdwijning der z.g. „administratieve belemmeringen” en steunmaatregelen. Deze doen zich in allerlei vormen voor van invoervergunningen en -contingenten (vastgesteld of „in gedachten”) tot speciale douane- en keuringsvoorschriften (soms dwars tegen moderne internationale ISO-normen in!) en van belastingfaciliteiten en -restituties tot al dan niet verkapte subsidies, zowel gemeentelijke, regionale als landelijke. Zij hebben bewezen een taai leven te hebben, ondanks démarches en toezeggingen.

Deze administratieve belemmeringen bestaan in Nederland practisch niet en zijn in België zeer gering. De hoop die ik koesterde dat ook in de

andere landen deze belemmeringen en steunmaatregelen binnen zes jaar na 1969 verdwenen zouden zijn, wordt te optimistisch geacht. Trouwens zelfs indien dit optimisme juist zou blijken, dan betekent dit dat we toch nog tot 1975 — dus tien jaar — op een volledige integratie moeten wachten. Indien zoëven het woord „hoop” gebezigd werd, dan was dit omdat de Nederlandse textielindustrie (en met haar vele andere Nederlandse industrieën) niets liever wenst dan dat de volledige integratie morgen een feit is, met één gemeenschappelijk — gematigd — buitentarief en met één gemeenschappelijke en goed gedisciplineerde handelspolitiek. De strijd zal dan althans onder gelijke voorwaarden gestreden kunnen worden.

Een uitvoerig structureel rapport van de Nederlands Economisch Instituut over „De Nederlandse Katoen-, Rayon- en Linnenindustrie in een geïntegreerd West-Europa” noemt dit gevecht „een strijd op het scherp der snede”. Er zijn natuurlijk sterkere en zwakkere ondernemingen, maar als geheel ligt deze bedrijfstak o.i. op kardinale punten, zoals b.v. de mate van rationalisatie, de modernisering, de meest-economische bedrijfsgrootte en de mate van samenwerking en concentratie, vóór op de gemiddelde textielindustrie in de E.E.G. Ook in onze beide grote bedrijfstakken, de wol- en tricotageindustrie, zit een belangrijke sterke kern.¹⁾

Elders in de E.E.G. kent men nog relatief vele te kleine en verouderde bedrijven, wier verdwijning naar menselijke berekening slechts een kwestie van tijd is. Zij het een kostbare tijd, omdat deze „obsolete capacity” nog lang kan doordraaien op dekking der variabele kosten en daarbij het gemiddelde prijspeil lange tijd dermate omlaag kan drukken dat de moderne zeer kapitaal-intensieve bedrijven de dekking van hun structurele kostprijs niet volledig kunnen bereiken. Dit heeft een ongunstig effect op de collectieve Europese industriële weerbaarheid, de werkgelegenheid op lange termijn en de E.E.G.-betalingsbalans.

Het probleem wordt nog verzawaard doordat er in de E.E.G.-textielindustrie waarschijnlijk een tijdelijke structurele overcapaciteit aanwezig zal zijn. Iets wat bij een tijdiger E.E.G.-beleid o.i. voorkomen had kunnen worden. Deze vermoedelijke structurele overcapaciteit en de „obsolete capacity” vormen één vraagstuk, waarbij alleen verstandige collectieve rationaliserende maatregelen mitigerend kunnen werken.²⁾

Op grond van de bovenstaande overwegingen zou ik de vraag van de redactie aldus willen beantwoorden, dat de grote kern der Nederlandse textielindustrie m.i. nu een relatief gunstige startpositie zou hebben bij een volledige integratie der E.E.G., maar dat er in deze wedstrijd voorlopig voor niemand gouden medailles te verdienen zijn. Vermoedelijk alleen maar brons.

De moeilijkheden bij het parkeren van een tientonner met aanhangwagen op een smalle gracht liggen minder bij de truck dan bij de aanhangwagen, indien we deze laatste als beeld mogen gebruiken voor de overgangsperiode en het ontbreken van één gemeenschappelijke handelspolitiek. Zolang de nationale invoerrechten niet zijn afgeschaft, hebben de textiel-

---

¹⁾ E.-S.B., 19 oktober 1960, E.-S.B., 25 juni 1961. Maandschrift Economie, juni 1963.

²⁾ E.-S.B., 7 november 1956.

industrieën der grote landen het voordeel van reeds nu grote series voor de eigen thuismarkt, waaruit resulteren lagere initiële kosten per serie. Zolang in de andere partnerlanden de „administratieve maatregelen” blijven gelden en zolang steun, in welke vorm ook, verleend wordt, werkt onze industrie onder een handicap. Zolang een fiscale harmonisatie ontbreekt (men denke o.a. aan de verhouding tussen directie en indirecte belastingen) worden de Nederlandse ondernemingen fiscaal zwaarder gedraineerd.

Verder betekent elk jaar dat de gemeenschappelijke E.E.G.-handelspolitiek uitblijft, en dan wel te verstaan één handelspolitiek met een strenge discipline voor alle betrokken lichamen en autoriteiten, een relatief nadeel en een potentiële verzwakking voor onze nijverheid.

Nederland voert een liberaler handelspolitiek dan b.v. Frankrijk, Italië en zelfs Duitsland, waardoor onze markt b.v. relatief meer importen te verwerken krijgt uit Aziatische landen en uit Oost-Europa. Hierbij is meestal geen sprake van verband tussen kostprijs en exportprijs, met als gevolg zware marktverstoringen. Niet alleen een laag prijspeil-los-van-kostprijs speelt daarbij een rol, maar ook de onzekerheid in de afzetplanning. De vaak minder goede of minder goed functionerende controle op originebepalingen in enkele landen maakt dat ook nog een deel van hun abnormale importen op onze markt terecht komt.

Al deze factoren, de omineuze lading van „de aanhanger”, verzwakken de — nu goede — kansen der Nederlandse textielindustrie bij integratie. Deze zou daarom, zoals reeds gezegd, niets liever zien dan een snelle, volledige integratie der E.E.G. en het spoedig doorvoeren van één gemeenschappelijke goed-gedisciplineerde E.E.G.-handelspolitiek.

„College bloempjes”

CURIEUS

Misschien neemt onze bevolkingstoename af, gezien de activiteit van zuidelijke chemische fabrieken.

werkcollege openbare
financiën

HET LIQUIDITEITSVRAAGSTUK VAN DE HANDELSBANKEN

Drs. C. A. Klaasse

„Van privateconomisch standpunt bezien worden aan het bankbedrijf drie welbekende eisen gesteld, te weten die van liquiditeit, solvabiliteit en rentabiliteit“, aldus t.a.p. Professor Verrijn Stuart in Bankpolitiek, Hoofdstuk III: Beschouwingen over enkele beginselen van bankpolitiek.

Nog steeds vormen de drie genoemde elementen de pijlers, waarop een gezonde bankpolitiek berust. Hetgeen overigens niet wegneemt, dat de opvattingen terzake sedert de eerste druk van het genoemde werk verscheen wel aan wijziging onderhevig zijn geweest. Zelfs sedert de laatste bewerking, die in 1956 het licht zag, hebben de inzichten, althans de interpretaties daarvan, een zekere evolutie doorgemaakt.

Dit geldt met name op het stuk van de liquiditeit. Het aloude en orthodoxe principe in dit verband is: uit op korte termijn toevertrouwde middelen dienen slechts korte kredieten te worden verstrekt voor de financiering van operaties, die in hun natuurlijk verloop de middelen doen toevloeien, waaruit het krediet kan worden afgelost.

De handhaving van dit beginsel der „natuurlijke“ liquiditeit had zowel formeel als materieel een reële inhoud zolang men zich beperkte tot de financiering van goederentransacties, die niet in zichzelf de noodzaak van continuïteit bevatten. De financiering van zeilende stapelgoederen, verkocht via een open markt, was daarvan een voorbeeld. De financiering van oogstprodukten in het tijdvak tussen twee oogsten is een ander duidelijk geval.

Meer en meer werd intussen het bankkrediet gevraagd buiten de sfeer van de goederenhandel, in de sector der industrie. Daar krijgt de financieringsbehoefte een meer permanent karakter, althans wanneer men de volkshuishouding als geheel beziet. Voor de collectiviteit der kredietgevers bestaat daar de „natuurlijke“ liquiditeit materieel in feite niet meer. Daarbij komt, dat de kredietvraag uit de industriële sector in toenemende mate gebaseerd is op financieringsbehoefte voor investeringen, waarvan de „pay-out-time“ betrekkelijk kort is. De vraag naar „middellang“ bankkrediet is een hand over hand toenemend verschijnsel.

De verstrekking van zulke voorschotten door het bankwezen is slechts te motiveren op grond van een geëvolueerde opvatting ter zake van het liquiditeitsvraagstuk in het kader van de bankpolitiek. Die evolutie heeft inderdaad plaats gevonden op grond van de nu sedert decennia geconstateerde ontwikkeling van de omvang der aan de banken toevertrouwde middelen. Financiële crises, gepaard gaande met massale onttrekkingen van banksaldi, hebben zich sinds tientallen jaren niet meer voorgedaan, evenmin trouwens als algemeen deflatoire ontwikkelingen, die de girale geldsomloop en de secundaire liquiditeiten drastisch aantasten. Integendeel,

de ervaring leert, dat in landen met redelijke economische en politieke stabiliteit de totale omvang der aan de banken toevertrouwde middelen, zo deze niet al voortdurend stijgt, dan toch een grote mate van constantheid toont.

Deze ervaring heeft reeds enige decennia geleden in de Verenigde Staten de banken doen besluiten met het bovenomschreven principe: slechts kort krediet uit korte middelen, te breken en doelbewust over te gaan tot „termloans“, leningen met een looptijd tot 7 à 10 jaar. Sedert de laatste wereldoorlog is ook buiten de Verenigde Staten een soortgelijke ontwikkeling waar te nemen. De aanvankelijke aarzeling, die op dit punt bestond, werd veelal overwonnen nadat de betrokken instellingen waren begonnen spaargelden op speciale rekeningen aan te trekken. De stabiliteit van de collectiviteit der spaargelden werd geacht nog groter te zijn dan die t.a.v. de saldi van crediteuren en deposanten.

Zo is er dus sprake van een duidelijke en uitgesproken wijziging in de opvattingen met betrekking tot de liquiditeitseisen, te stellen aan de door de banken verstrekte kredieten. In de Verenigde Staten vormen de termloans veelal 40% van de totale debiteurenportefeuille van een bank. Hier te lande is in de laatste jaren het „middellange“ krediet eveneens in opmars. Van het totale bedrag aan bankkrediet zal nu ongeveer 12% uit middellange leningen bestaan.

Een ander punt in de liquiditeitspolitiek trekt de aandacht, t.w. de verhouding tussen de toevertrouwde middelen enerzijds en de liquide uitzettingen anderzijds, waarbij onder liquide uitzettingen dan dezulke worden verstaan, die op geld- of kapitaalmarkt in liquide middelen kunnen worden omgezet.

De relatieve omvang van deze uitzettingen is rechtstreeks afhankelijk van de debiteuren-uitzettingen. Hoe groter het gedeelte der toevertrouwde middelen is, dat in debiteuren is „belegd“, hoe kleiner naar verhouding het gedeelte, dat overblijft voor de liquide uitzettingen.

Nu moet bij een normale situatie van economische groei verwacht worden, dat de vraag naar bankkrediet een regelmatig accres te zien geeft. Des te meer zal dat het geval zijn, wanneer er een aanhoudende tendens tot prijsstijging bestaat.

Dit betekent per definitie, dat de liquiditeit van het bankwezen de neiging moet vertonen steeds geringer te worden. Het meest gunstige liquiditeitsbeeld zou ontstaan, indien de stijging van de debiteurenportefeuille gepaard zou gaan met een gelijke toeneming der toevertrouwde middelen. De geldcreatie zou dan volledig in de girale sfeer blijven. Dit zal echter nimmer het geval zijn, en met name niet wanneer de loonquote een stijgend deel van het nationaal produkt in beslag neemt. De stijging van de bankpapieromloop, die daarvan het gevolg is, betekent een druk op de aan de banken toevertrouwde middelen, en derhalve op de liquiditeiten der banken. Stijging van de kredietgeving betekent dus per se een daling van de procentuele liquiditeit, maar om de geschetste reden vrijwel steeds ook een absolute daling. Slechts een stijging van de vlottende schuld van de Schatkist of een toevloed van deviezen kan die situatie veranderen. Indien de politiek van de schatkistfinanciering gericht is op een monetair neutraal effect, dan zal uit die bron een aanvulling van de liquiditeit der banken niet kunnen plaats vinden. Waar tussen deviezenaanwas en stijging van de bankpapieromloop geenszins een causaal verband bestaat, kan men ook uit dien hoofde niet rekenen op handhaving van de liquiditeit.

In dit licht bezien is het dan ook niet verwonderlijk, dat schier allerwege de bankliquiditeit vermindert en hier en daar tot een probleem wordt. Volgens de door de Nederlandsche Bank gepubliceerde cijfers met betrekking tot de representatieve handelsbanken is het liquiditeitspercentage (berekend volgens de maatstaven der desbetreffende voorschriften van de Nederlandsche Bank) van 87% in 1952 geleidelijk teruggelopen tot 39% eind 1963.

Ook in Engeland doet zich, op dezelfde gronden overigens, een soortgelijk verschijnsel voor. Daar gelden geen op een wet gebaseerde voorschriften, maar wel op traditie berustende usances. De aanwezige liquiditeiten liggen thans zo dicht bij het door de usance als minimumgrens aangegeven peil, dat men stelt, dat men thans in een periode van de meest effectieve „creditsqueeze” is geraakt, namelijk één die werkt, omdat de banken, onafhankelijk van de door de Bank of England geuite wensen, eenvoudig niet de middelen hebben om de kredietverlening noemenswaard uit te breiden.

In de Verenigde Staten was één van de verschijnselen, die met betrekking tot het bankwezen in de laatste jaren het meest de aandacht trokken, het achterblijven van de stijging der „demand en time-deposits” bij de stijging van de debiteurenportefeuille.

Het vraagstuk van de liquiditeit van het bankwezen zal in de komende jaren in een aantal landen vooraan in de belangstelling staan. Hier te lande zou het reeds lang een brandend vraagstuk zijn geweest, indien niet sedert 1957 volgens de monetaire analyse van de Nederlandsche Bank deviezenoverschotten waren gerealiseerd, welke tot en met 1963 in totaal f 6,6 miljard beliepen, deels als gevolg van overschotten in de lopende posten, deels als gevolg van kapitaalbewegingen, met name als gevolg van de export van Nederlandse aandelen.

De deviezenoverschotten financierden in feite de uitbreiding van de charitale geldhoeveelheid, welke sedert 1957 van f 4,3 miljard steeg tot rond f 6,4 miljard ultimo 1963. Daardoor kon de stijging van de binnenlandse kredietverlening aan de private sector in dat tijdvak ad f 3,5 miljard gepaard gaan met een toeneming der toevertrouwde middelen (andere dan spaargelden) ad f 3,8 miljard; en aldus zichzelf financieren.

Tenslotte heeft het feit, dat de Nederlandse banken sedert 1957 zich ook geworpen hebben op het aantrekken van spaargelden, een bijdrage geleverd tot de oplossing van het liquiditeitsvraagstuk.

Ook elders is men tot de conclusie gekomen, dat spaargelden een integrerend bestanddeel van de door de commerciële banken aangetrokken vreemde middelen moeten zijn, wil men kunnen blijven voldoen aan de kredietvraag. Spaargelden vormen namelijk een creditpost in de bankbalans, die ook bij een monetair volkomen neutrale situatie permanent kan en mag stijgen.

Op den duur komt trouwens de vraag aan de orde, of niet de centrale bank, indien niet deviezenaanwas voorziet in de stijgende behoefte aan bankpapier, op andere wijze in die behoefte dient te voorzien. Rechtstreekse onderbrenging van schatkistpapier door de Schatkist bij de centrale bank ware daartoe één van de middelen. Herdisconto van wisselmateriaal is een ander. In landen waar de commerciële banken min of meer permanent een beroep doen op de centrale bank, is dat een normaal verschijnsel. Waarbij natuurlijk in tijden van monetaire spanning de centrale bank eerder remmend zal optreden.

Farewell to Arms

Drs. D. Roemers

Hoewel leerling van de faculteit van de Economische Wetenschappen van de Universiteit van Amsterdam heb ik nooit het voorrecht genoten tot de leerlingen van prof. dr. G. M. Verrijn Stuart te behoren. Weliswaar was hij reeds professor in mijn studententijd. Hij was in de jaren '30 één van de steunpilaren van de toenmalige vereniging voor waardevast geld. Hij was één van de eerste economische hoogleraren, die tegen de toenmalige regeringspolitiek pleitte voor een actief conjunctuurbeleid. De Amsterdamse faculteit bereikte hij pas na de tweede wereldoorlog. Rotterdam en Utrecht waren daaraan vooraf gegaan. Zijn academische loopbaan werd meer dan eens onderbroken voor een belangrijke functie in het bedrijfsleven.

Toch was er geen twijfel over de benoeming van Verrijn Stuart tot zogenaamd Kroonlid in de Sociaal Economische Raad. In de spreiding van de Kroonleden werd hij geacht tot de liberale richting te behoren. Hij was een liberaal in de beste zin van het woord. Open voor argumentatie uit andere kring. Zijn eerste werkzaamheden in de SER bewogen zich vooral op internationaal terrein. Hij was de belangrijkste figuur bij de opbouw van de samenwerking van het bedrijfsleven in de Benelux-landen. In 1956 benoemde de regering hem tot leider van de Nederlandse delegatie, die een eerste onderzoek moest instellen naar de mogelijkheden van een gemeenschappelijke markt in Europa. Verrijn Stuart is overtuigd van de noodzaak van Europese integratie. Vandaar zijn grote belangstelling in de SER voor de Commissie Internationale Sociaal-Economische Aangelegenheden (ISEA). Hij kent de Europese problemen als weinig anderen. Hij is geen wereldhervormende beeldenstormer. Hij weet maar al te goed, dat Europa een porceleinkast is, waarin zulke beeldenstormers veel brokken kunnen maken. Maar de richting, waarin wij moeten gaan, staat hem helder voor ogen. Hij weet, dat niet ieder risico vermeden kan worden en heeft zijn bijdrage geleverd tot de deelneming van Nederland aan de EEG. Aarzelingen in het bedrijfsleven (ik denk aan het Rotterdamse bedrijfsleven) heeft hij mede helpen overwinnen.

In 1958 heeft Verrijn Stuart wijlen prof. dr. E. de Vries opgevolgd als voorzitter van de SER. Om meer dan één reden geen eenvoudige opdracht. Zijn voorganger was een sterke, enigszins autoritaire persoonlijkheid. Deze wilde zijn eervolle wetenschappelijke loopbaan bekronen door de SER te maken tot een gezaghebbend orgaan. Hij geloofde in de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. Een geloof, dat tijdens zijn presidium door velen werd gedeeld.

Verrijn Stuart is van nature meer geneigd naar anderen te luisteren. De publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie werd tijdens zijn SER-presidium een

meer omstreden zaak. De positie van de SER als zodanig behoeft daardoor niet te worden aangetast. Maar de mogelijkheden tot macro-economische beïnvloeding van de economische situatie in Nederland wordt beperkt door de groei van de gemeenschappelijke markt in Europa. Zo kan men stellen, dat de vorderingen op het gebied van de economische integratie, waaraan Verrijn Stuart een grote bijdrage heeft geleverd, de betekenis van de SER in het Nederlandse maatschappelijk bestel heeft verminderd. Dat is zeer duidelijk gebleken bij het derde halfjaarlijkse economische rapport in het najaar van 1963. De SER schoof niet, maar kreeg het gevoel geschoven te worden. Dat zal ongetwijfeld een teleurstelling voor Verrijn Stuart zijn geweest. Een teleurstelling welke zou kunnen zijn gecompenseerd door de opbouw van een Europese SER. Verrijn Stuart was voor Nederland lid van het Economisch en Sociaal Comité van EEG en Euratom. Hij zal met mij tot de conclusie zijn gekomen, dat dat orgaan, hoe belangrijk ook, voor de EEG veel minder betekent dan de SER voor Nederland. Men moet natuurlijk oppassen, de situatie in eigen land tot de norm van alle dingen te maken. Maar toch geloof ik, dat de sociaal-economische discussies in de SER meer gefundeerd zijn en men geneigd is meer naar elkaar te luisteren. Er is in dat opzicht wel een achteruitgang in de laatste jaren. Aan Verrijn Stuart heeft dat niet gelegen. Hij was in de SER geneigd naar allen te luisteren. Dat vloeit voort uit zijn democratische gezindheid. Daarom is hij een van de steunpilaren geweest bij de opbouw van de SER. Hij heeft er mede zorg voor gedragen, dat de SER een gezaghebbend lichaam is geworden. Een kostbare erfenis heeft hij in het voorjaar 1964 aan zijn opvolger, drs. J. W. de Pous overgedragen. Deze staat voor een wellicht nog moeilijker opdracht. De objectieve factoren, welke de betekenis van de SER kunnen aantasten, hebben immers aan kracht gewonnen. Op een afstand zal Verrijn Stuart, naar ik hoop nog vele jaren, de SER met belangstelling blijven volgen. Voor mij en vele werknemersleden zal hij één van de meest gezaghebbende Kroonleden blijven. Aristocraat van de geest met een brede eruditie. Democraat in zijn levensopvattingen. Openstaand voor de argumentatie van anderen. Doch gegrond op een stevige economische kennis. Het was een voorrecht onder zijn voorzitterschap te werken.

JAN W. JONKER

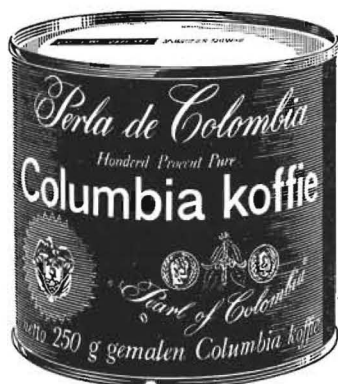
Prinsengracht 598
tel. 230 523 - 234 801

Franse landwijn vanaf f 1,60 per fles

Sherry, in mandpullen van 3 en 5 liter, f 4,— per liter

**DE BESTE KOFFIE
TER WERELD**
100% pure Columbia Koffie

Perla de Colombia

Verkrijgbaar in normale-
en in Melitta Maling!

Alleen bij

Albert Heijn

LIJST VAN GESLAAGDEN G.U.

doctoralexamen:

- 1-10-'64: F. Hoek, P. J. Borst;
20-10-'64: R. Koppenberg;
22-10-'64: M. P. Timmers, A. M. Dierick, R. Schöndorf;
3-11-'64: V. Halberstadt;
20-11-'64: M. Tas;
30-11-'64: H. W. E. Dieperink, F. J. Hartman, J. Wolfrat;
11-12-'64: M. W. Nieuwenhuys, J. C. Siebrand;
17-12-'64: D. Sonnenfeld, R. Mudde, Siok Giem (Ody) Siek;
18- 1-'65: B. F. v. Ittersum;
28- 1-'65: P. Kors, A. Blom, P. Flamman;
1- 2-'65: J. Caspers.

kandidaatsexamen:

- 3-10-'64: E. Holstvoogd, M. G. Loos, H. J. Leemreize;
10-10-'64: J. Th. N. v. d. Lem, W. H. A. Vehmeijer, J. L. Suichies;
17-10-'64: A. G. B. M. Roeten, F. F. Bruijning;
1-12-'64: C. H. Boer, C. Lammes
15-12-'64: F. de Boorder, D. Gerssen, A. V. B. Schulte, J. F. de Veer, J. A. v. d. Plas, E. W. Pool;
16-12-'64: J. H. L. M. Willems, M. B. P. M. Boerma, B. G. Abram, J. v. Ginkel;
18-12-'64: G. E. Ruseler, A. Hupkens;
12- 1-'65: H. Bokdam, R. G. A. Steenvoorden, A. J. Butter, L. Broeze;
18- 1-'65: M. C. E. v. Gendt, W. B. M. Eijkelkamp, R. C. Blok, J. G. J. v. d. Meent;
19- 1-'65: W. M. M. ten Berg, O. E. M. Hehne;
26- 1-'65: J. A. M. Louman, A. P. Lugt, C. J. Broere, K. Marks, W. F. Roest;
16- 2-'65: J. F. J. v. Teeseling, H. C. Mantel, F. v. Rheenen;
23- 2-'65: G. H. M. Post, P. J. v. d. Broek.

Baccalaureaatsexamen:

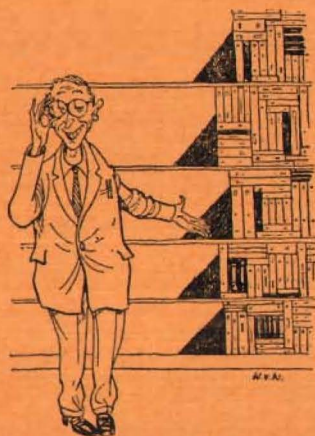
- 16- 2-'65: R. L. Nauta.

BIJZONDER WERKSTUDENTSCHAP

Klynveld, Kraayenhof & Co., accountants, bieden studenten in de economische wetenschappen, die overwegen t.z.t. de accountantsopleiding te volgen, de gelegenheid hun academische studie in een **zo vroeg mogelijk stadium** aan te vullen met praktische ervaring op basis van een speciaal dienstverband **voor tenminste drie maanden per jaar.**

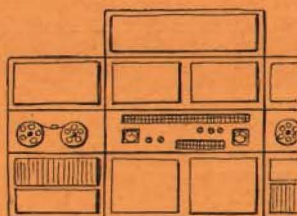
Inlichtingen, telefonisch of schriftelijk, te verkrijgen bij het kantooradres in Amsterdam, de Lairessestraat 139, telef. 719071

stapels
economie
vindt u bij

moderne
boekhandel
bas

Leidsestraat 70-72 - telefoon 248169

zeg, ik heb gehoord...

dat in Rotterdam
belangrijk werk wordt gedaan
op het gebied van

AUTOMATISCHE INFORMATIEVERWERKING

economen, ingenieurs en accountants
zijn op dit gebied actief met
de elektronische rekenapparatuur van

UNILEVER N.V. - ROTTERDAM
